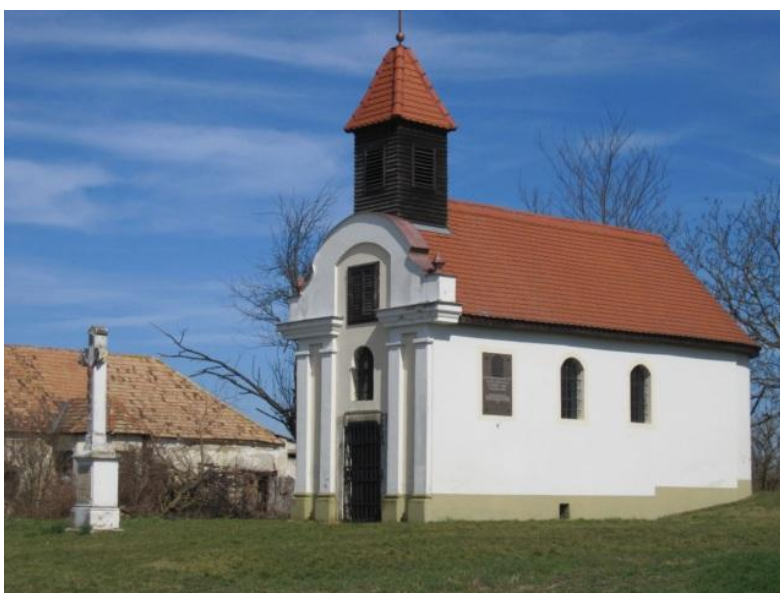

„GYULA, VIGYÁZZ A TANYÁRA!”

A kisdémi Böröczky-kastély szellemi hagyatéka

Írta: Szöllősy Szabolcs

A 19. század elején **Meszlényi János** győri földbirtokos jó érzékkel igyekezett gazdagítani kislalföldi birtokait, amelyeket a múlt évszázadokban ősei is gondosan gyarapítottak. Szemet vetett a Bakonyság melletti kisdém-pusztai terjedelmes földbirtokra, melynek zsíros, termékeny földje és a hozzá tartozó szép gazdasági épületek jó befektetésnek ígérkeztek. A környékbeli bakonyalji falvak gazdái is szépen gyarapodtak, Bakonyság, Bakonyszentiván, Bakonytamási, Lovászpata, Nagydém virágzó vidék volt, a mutatós porták tükrözték az ottani magyar és sváb népesség szorgalmas munkáját. 1830 körül Meszlényi uram úgy döntött, megveszi a kisdémi majorságot és a szomszédos Csárda-pusztát, jó hozadéka lesz annak, meg aztán mennyire fogják élvezni a rokonok, barátok a bakonyi vadászatokat, a friss hegyi levegőt. A major közepére nemsokára szép barokk kúriát építtetett, amely oly mutatósra sikerült, hogy legtöbbször inkább kastélynak hívták. Számos lakószobája, díszes, tágas termei kényelmes elhelyezést és pompás környezetet nyújtottak nagyobb társas rendezvényekre is. Egy ilyen esemény nemzeti történelmi emlékezetünk részévé is vált: a tulajdonos lánya, **Meszlényi Terézia** és hitvese, az ismert fiatal ügyvéd és politikus **Kossuth Lajos**, a későbbi kormányzó 1841-ben itt tartották meg esküvőjüket, elég bonyodalmas előzmények után, de annál emelkedettebb hangulatban. (Erről még bővebben szólunk.)

[A kisdém-csárdapusztai kápolna, a Kossuth-Meszlényi esküvő egyházi szertartásának színhelye.](#)

Aztán eltelt 100 év. Egy fiatal pápai földbirtokos és üzleti vállalkozó, **Böröczky Ede** az 1930-as évek elején szélesíteni akarta üzleti vállalkozásainak körét. Adásztevelői gyermekei, lelkiismeretes, szorgalmas gazdaemberré nevelték, a földek, a húsfeldolgozó üzem, a húskereskedés, a pápai Fő téri hentesüzlet jó hasznot hoztak. Ezeket szépen gyarapította a

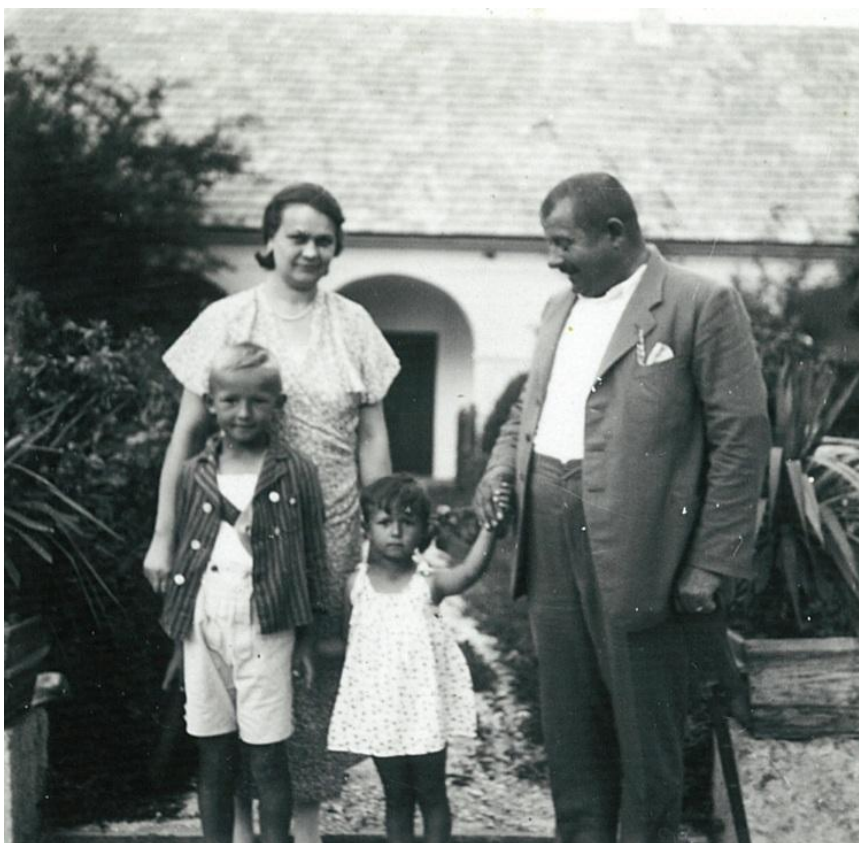
Kemenes-magasiban nevelkedett felesége, **Győrffy Ilona** földbirtok hozománya is. Ezidőtájt, úgy 1931 körül a kisdémi major, melyet akkor már 10 éve béreltek és virágzó gazdasággá fejlesztettek, éppen eladó volt. Nem kellett sokat gondolkodni: a föld gazdag, az épületek jók, praktikusak, a kastély elegáns, hívogató, ráadásul az egyik szomszéd Hathalom-pusztán, Bakonytamási határában éppen **Jókay-Ihász Miklós** földbirtokos, Jókai Mór író bátyjának unokája. A környék jómódú gazdák lakta vidék és mindez Pápától alig 22 km-re! Hogy fogják élvezni az új szerzeményt a gyerekek is, **Jenő** és **Ica**! Az üzletet hamarosan megkötötték. A Pápai Hírlap 1933. június 17. száma szerint „a Böröczky testvérek, Ede és Lajos 1931 körül vásárolják meg a 720 holdas, változatos panorámát nyújtó birtokot. Az elhanyagolt birtokot rekonstruálták s olyan okszerű gazdálkodást honosítottak meg rajta, amelyet például állíthattak a gazdaközönség elé.” Az 1935. évi „Kastély- és kúriatulajdonos családok Veszprém megyében” című kiadványban már úgy jelenik meg, hogy ők a tulajdonosok.

A kisdémi új birtokot Ede igazgatta, a húsüzem és a hentesbolt öccse, **Lajos** vezetése alá került. Ede bátyja, **Jenő** korábban Sümegen volt állatorvos, 1923-ban fiatalon, 37 évesen elhunyt, így a Kisdémi birtok fejlesztésében ő már nem vehetett részt.

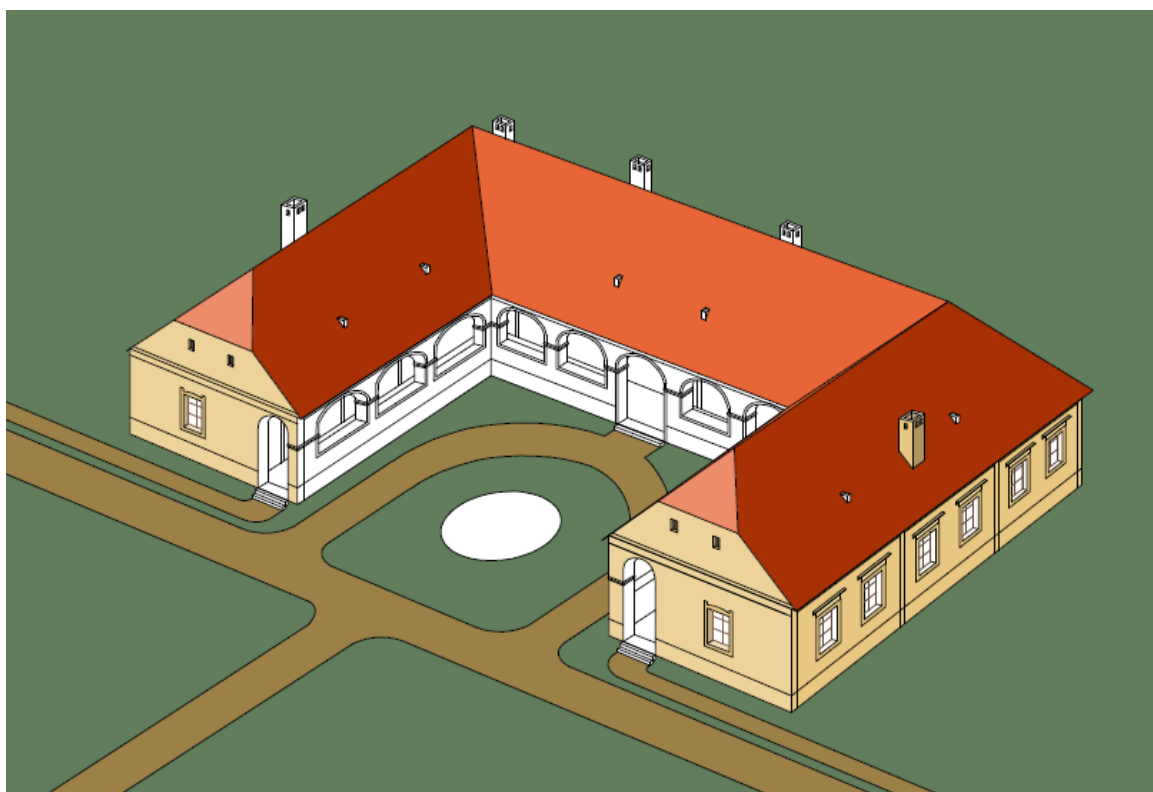

A kisdémi Böröczky-kastély az 1930-as években (Prihoda István építómérnök látványrajza)

A kisdém-pusztai majort mindenki szerette, az ott dolgozó mezőgazdasági alkalmazottak és családjuk ugyanúgy, mint a tulajdonos család és a gyakran vendégeskedő rokonok. Ede okos, korszerűen gondolkodó szakember volt, földjeinek művelésében és üzemeiben a legmodernebb technológiai eljárásokat alkalmazta. Emellett híres volt jótékony természetéről, bőkezűen adakozott mind a pápai református gyülekezet, mind a város és lakossága általános közösségi célkitűzéseinek anyagi támogatására.

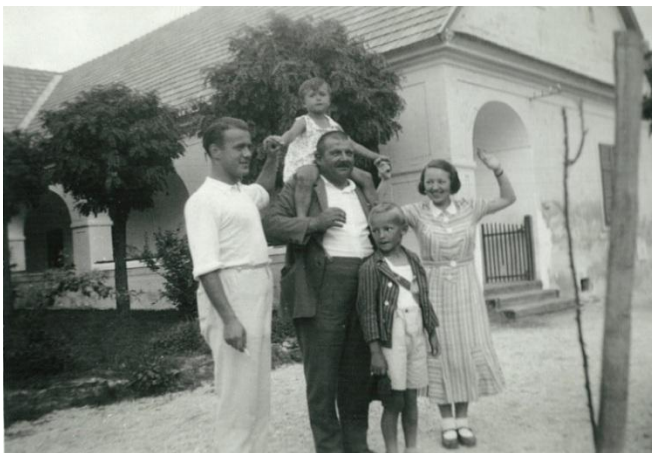
Böröczky Ede és családja

A kastély boltíves U alakú tornácfolyosója dominál az épület megjelenésében (Prihoda István látványrajza).

A majorban gyakori látogatók voltak a környékbeli földbirtokosok és pápai orvosok, állatorvosok, ügyvédek is, akik konkrét szakmai feladataik elvégzése mellett kellemes beszélgetésre is szakítottak időt. Közülük sokan már saját autóval érkeztek. A nagyobb szabású családi ünnepeken a meghívottak listájáról sohasem hiányoztak az egyházi előkelőségek, pl. **Antal Géza**, **Medgyasszay Vince** és **Győry Elemér** református püspökök 1930-48 között. Különleges eseménynek számított, ha néha-napján az **Esterházy** család fiatalabb tagjai is ellátogattak Edéékhez, amikor éppen pápai kastélyukban időztek. A közeli dáki **Batthyány kastély** örökösei is vizitáltak időnként Ede kisdémi „tanyáján”. A Bakonyba induló kisdémi vadászatok szakértője mindig a dáki Batthyány birtok vadászmestere volt.

Emlékezetes események voltak az évente visszatérő **Böröczky találkozók**, amelyen a főként Pápán, Adásztevelen és a környékbeli falvakban lakó nagyszámú rokon számára Ede és Ilonka összejövettel tartott a kastélyban és a kertben, bőkezű vendéglátással, cigányzenével. Egymás közt tréfásan **Böröczky kaszinónak** vagy **Böröczky fórumnak** nevezték az ebéd utáni beszélgetést, amelyen a rokonok elmondhatták az elmúlt év sikereit, családi gyarapodást, üzletei tapasztalatokat, alkalom nyílt a fiatalok tanítására, ismerkedésre. Az ebéd többnyire a pápai **Böröczky Géza** vendéglős és a séfjei által alkotott Böröczky rostélyos volt, melyet a Böröczky kocka követett desszertnek, a vendégek nagy örömeire. **Böröczky Antal** marcaltói és gecsei kocsmáros is csillogtatta szakértelmét. A gyerekek külön élvezetet találtak a szamaras kordén való kocsikázásban. Elek volt a neve a rendkívül türelmes és okos számárnak, amely a vendég gyerekeket naphosszat fáradhatatlanul furikázta.

Érkeznek a vendégek az 1937 évi Böröczky találkozóra. A szerencsések már autóval.

1948-ban volt az utolsó Böröczky találkozó a kisdémi majorban. Még ma is élnek néhányan azok közül, akik azon részt vettek. E sorok írója is részese lehetett a nagy eseménynek kisgyermekként, szülei és nagyapja társaságában. Aztán jött az államosítás, a Böröczky-birtok megszűnt létezni, csak a hírneve maradt fenn.

Az ötvenes évek elején a helyi állami gazdaság bekebelezte a földet, gazdasági épületeket, mindent. A Böröczky-kastélyból iroda lett. A gazdaság igazgatója jóindulatú ember volt, tisztelte a korábban befektetett munkát, a szakértelmet. Az alkalmazottakat zömében megtartotta az állami kézbe vett major, sokan még a '60-as, '70-es években is ott dolgoztak. Továbbra is tisztelték és szerették a volt tulajdonost, az Ede urat, és testvérét a Lajos urat, Pápán néha meglátogatták őket a Győri úti házukban. Az egyik korábbi kocsis, **Iványi Gyula** 1960 körül a major vezetője lett. Fia, Tibor ott született a tanyán 1954-ben, már az új

időkben, pont abban a szobában, amelynek falai százegynéhány évvel korábban a Kossuth-Meszlényi esküvő vidám vendégseregének adtak keretet. Tibor később magyar irodalom tanár lett, Budapesten lakik, de szíve egy csücskében ott hordozza a kisdémi gyermekkori évek emlékét.

Az újabb rendszerváltás után, az 1990-es években, amikor az állami gazdaságok, tsz-ek többsége felbomlott, a kisdémi major is új gazdára talált, újra magán birtok lett. Új tulajdonosa jó szakember, híres lótenyésztés is van a majorban és a földterület is gondos munkát tükröz. A fentebb említett Iványi Tibor és e sorok írója személyes látogatást is tett a „tanyán”, a rég nem látott épületekben és a környéken. Íme, álljon itt **Iványi Tibor** emlékeinek zamatos leírása, az ő tollából:

Régmúlt idők Böröczky Ede kisdém-pusztai birtokán

*Nagydém, Kisdém és Csárdapuszta között sajátos nagyságrendi viszony alakult ki. „Csárdarú bemenünk Kizsdimre, Kizsdimrű kimenünk Csárdára.” Ebből a fogalmazásból érthető, milyen a viszony a két puszta között: A Kisdém a „főmajor”, Csárda az „almajor”. Csárda a legendák szerint egyszerű betyárcsárda volt valamikor, majd idővel majorra erősödött, sőt még egy kápolnát is építettek a **Meszlényiek** valamikor a XIX. század elején. A Kossuth-legendárium része az is, miszerint állítólag Kossuth Apánk itt kelt egybe, ebben a kápolnában **Meszlényi Teréziával**, Kisdém gazdájának lányával. Azért történt ez így, mert **Kossuth Lajos** evangélikus lévén, a pesti katolikus pap csak úgy adta össze a katolikus menyasszonnyal (mivel a vőlegény nem adott reverzalist), hogy az esküvői szertartás nélkülözött minden ünnepélyességet. (A násznépet például be sem engedték a templomba...) Meszlényi uram ezen annyira feldühödött, hogy megfogadta, majd rendeznek ők Kisdémen rendes esküvőt! Így esett a választás a csárdai kápolnára, ahol az esküvő lezajlott annak rendje, módja szerint a teszéri katolikus pap közreműködésével, majd aztán a násznép bevonult a közeli kisdémi kastélyba megülni a lagzit. A kisdémiiek azóta is Kossuth-szobaként emlegetik azt a termet, ahol a lagzi volt. Úgy alakult, hogy 1954. szeptember 20-án éppen ebben a szobában születtem engem Idesanyám.*

A tornácfolyosó 1963-ban. Ekkor már az Állami Gazdaság a tulajdonos

Kisdém- Nagydém („Kizsdím- Naddím”) esetében az a sajátos történelmi helyzet, hogy feltételezhető, valamikor Kisdém is falu lehetett, ráadásul még talán jelentősebb is volt, mint a „Nagy Testvér”. Minden esetre tény, hogy temető is van Kisdém határában, ahova egészen az 1970-es évekig temettek is, magam is emlékszem, mikor a ’60-as évek elején temettük szegény Bonnyai bácsit. A kisdémi kastélyban, ahol laktunk, a padlásunkon pihent a Szent Mihály „lova” („szemmihálova”), s mindig megrémültünk, ha véletlen, gyanútlanul rápillantottunk. Amúgy is furcsa, zavarbaejtő volt a „kizsdímiek” viszonya a „naddímiekke”, mert „naddímiek” voltak pl. az „árkulók”, akik rendszeresen karbantartották a major környéki folyókat, árkokat. Kemény, nehéz munka volt ez, de rendszeren megfizették. Az „árkulók” pedig nem csak a munkában tettek ki magukért hanem a mulatozásban is, amikor ugyanis „füzetísnap” volt, akkor még a cigányok is megjelentek, ha más nem legalább egy muzsikus, aki húzta-húzta rogyásig, kifulladásig s az „árkulók” gálánsan meghívták a fél majort együtt mulatni velük. Mert azt azért a kisdémi nép is tudott, de még mennyire. Legendások voltak amúgy a kisdémi „bucsuk” is május elején. Tudni kell, hogy a majori nép egyébként nemigen tartotta számon a folyókat név szerint, mivel előfordult, hogy esetleg évekig nem volt egy csepp víz sem a medrükben, vagy éppen az „árkulók” miatt egészen más irányt vett a szegény „folyó” útja. Annyira személyes volt a kapcsolat az emberek és a vizek között, hogy már névre sem volt igazán szükség, hanem csak úgy emlegették, hogy a folyó, amelyik a „Kükímínyesnéé” van és rákászni szoktunk benne. A forrásokat is többnyire úgy emlegették: az, „amellik” ott a „Kanászlegelő szílin van valahun”, vagy a másik „aara van a Zurház ajjába”, a harmadik a Bonnyai-malom „környíkin”.

Ez a légi felvétel a kisdémi majorról 2005 körül készült

1939 és 1941 között, amikor Apámék éppen Kisdémen szolgáltak, akkor már az adászteveli származású Böröczkyeké volt az uradalom. A **Böröczkyek** jó gazdái voltak a birtoknak. Lovakat, disznókat tenyésztettek, – s mesélte Apám –, hogy nagy volt a forgalom, mindenféle kereskedők jöttek – mentek, még Palesztínából is! Kisdém mindig nagyon alkalmas volt (ma is az !) a lótenyésztésre, ráadásul még azt is kipróbálhatták a palesztínai zsidó kereskedők, vajon hogyan bírják majd a lovak a sivatagi éghajlatot, a homokos talajt, de akár a homokviharokat is, hiszen Kisdémen szinte minden megvolt ehhez. Főleg a homok, mert

*abból mindig volt bőven, szokták mondogatni az öregek. A **Böröczky testvéreket**, mert mindenki csak így emlegette az uraságot, vagyis az idősebbik **Ede** urat, meg a fiatalabbik **Lajos** urat még a szokásosnál is nagyobb tisztelet övezte, hiszen nemcsak igazi mintagazdaságot hoztak létre, hanem tényleg jól bántak a cselédekkel is. Mikor például eladásra terelték az állatokat, akkor külön „borravalót” kaptak, de nem csak az uraságtól, hanem a kereskedőktől is.*

*Amúgy rendkívül puritán életet éltek az urak, ami abban is nyilvánult, hogy például mindannyian, a fiatal Jenő uraság is egyszerű laptikával (kétkerekű homokfutó lovaskocsi) közlekedtek. Az egykori cselédek, – szegény Apám is – mindig a legnagyobb tisztelettel emlegették a Böröczkyeket. Legfeljebb a fiatal **Jenő** uraságon élcélődött, imígyen: megkérdezték egyszer a Jenő uraságot, hogy kinek a fia, „ammeg szegín rávágta ijettibe, hogy a Böröczky testvéreké!” Volt abban valami jelképes, hogy alig tíz – tizenkét évvel a cselédévek után Apám lett Kisdémen a majorgazda! Ede Uraság, ha találkozott Apámmal, mindig arra kérte, „Aztán, vigyázz, Gyula arra a szegény Tanyára, mint a szemed fényére!”*

Tehát minden rendben, ugyanarról van szó, ami Kisdémen is létezett, sőt még ma is létezik, mert hála istennek Kisdém él és virul, több száz lovat nevelnek ott, s felépítették az ország egyik, ha nem a legnagyobb, fedett lovardáját a major jelenlegi tulajdonosai.

(Részlet Iványi Tibor „Földrajzi köznevek a majorokkal kapcsolatban” című tanulmányából. Megjelent a SZÍN c. folyóirat, 2012/1. és 2. számaiban.)

A hagyománynak tovább kell élni

Bár a kisdémi Böröczky-majorra távolra sodorta a történelem vihára, Böröczky Edét és szeretteit családi örömök kárpótolták. Fia, **Jenő** orvosként dolgozott nyugállományáig, az ő felesége **Ági** ma is Pápán él. **Icánál** született egy unoka, **István**, aki a 70-es, 80-as években országos hírű kézilabda kapusként kapott sok dicséretet a sportújságíróktól. István és két lánya, **Viki** és **Benigna** valamint **Botond** az ükunoka Pest megyében laknak, de gyakran járnak Pápán rokonlátogatóban. Ede bácsi idősebbik testvére, Böröczky Jenő családjában két lányánál öt unokája született: **Lajos**, **Huba**, **Jenő**, valamint **Judit** és **Márta**; az ő családtagjaik Budapesten, Pécsen, Dombóváron és külföldön élnek, lehetőség szerint részt vesznek a jelenkori Böröczky találkozón.

A 20. század második fele a társadalmi változások miatt nem kedvezett a nagy rokoni összejöveteleknek, a rokoni összetartás, segítség, mesélgetés inkább szerény családlátogatások formájában valósult meg. A 21. századba érve azonban a rokon Böröczky családok leszármazottai úgy gondolták, helyes lenne feléleszteni a kisdémi hagyományokat, Ede bácsi és Ilonka néni lelki hagyatékát. Minden évben meg kellene rendezni a Böröczky rokonok találkozóját, vele a Kaszinót és a Fórumot, ki-ki a maga munkaterületéről vagy érdekes élményeiről, sikereiről tartson egy rövid beszámolót, így biztosítanának lehetőséget a fiatalabb generáció számára is egymás jobb megismerésére. A tervet tettek követték. 2011-ben került sor az első új keletű találkozóra, mintegy 80 évvel az első „történelmi” kisdémi rokoni találkozó után. Ezzel egy időben történt a Böröczky családok internetes honlapjának kialakítása is, hála a technika modern kori lehetőségeinek.

Karancsiné Böröczky Judit a honlapról tart előadást

A honlap tervezésében és karbantartásában **Karancsiné Böröczky Judit**, **Böröczky László** és **Szóllósy Szabolcs** jeleskedett. Judit már 16 éves kora óta foglalkozik családfa kutatással, nemrégiben már a családfa kutatók országos szövetségének is tagja lett. Munkájában nagymértékben támaszkodott egy másik szorgalmas pápai családtörténet kutató, **Böröczky Csaba** több évi áldozatos munkájára. A honlap eligazítást ad a családfa ágakról több generációra visszamenőleg, és tájékoztatást nyújt olyan érdekességekről is, mint a Böröczky József-gyűrű vagy a Böröczky Géza-díj története és elnyerésének feltételei.

A 2011-es rokoni összejövétel sikere buzdítólag hatott, azóta minden évben megtartották, a többségüket Pápán, de Tapolcán és Győrben is volt már, többnyire 80-100 résztvevővel. A szervezési teendőket három Böröczky feleség: **Ildikó**, **Livia**, **Kriszta** és a mögöttük álló családi csapat vállalta magára. A műsorvezető egy fiatal közgazdász egyetemi hallgató, **Böröczky Dezső**, aki egy országos történelmi tanulmányi pályázaton nyert értékes díjat. A 80 éven felülieket korelnökként köszöntik, a 90 éven felüliek a szuper-korelnökök. (Közülük egy, **Vidané Böröczky Vilma** néni köszöretetnek örvendő pápai polgár nemrég hunyt el egy szomorú közúti baleset következtében, 94 éves korában.)

A családfa kutatás eredményeiről és a Böröczky családok internetes honlapjának újdonságairól Karancsiné Böröczky Judit számol be minden alkalommal. A **Pápa és Vidéke** hetilap évente közli **Böröczky Károly** tudósítását a találkozókról. A Pápa Városi Könyvtár gondozásában megjelent egy kiadvány is „A Böröczky család és a pápai Böröczky vendéglő története” címmel, érdekes interjúkkal, egyéni történetekkel (szerk. **Huszár János**). A 2015 évi pápai összejövétel kedves színfoltja volt három pápai zeneművész, **Németh-Vékes Erzsébet**, **Pusztai Boglárka** és **Szabó Tamás** fellépése egy értékes zenei műsorral.

A Böröczky Fórum előadásai most is a találkozók fontos részét képezik. Íme, néhány emlékezetes prezentáció: Hogy kerültem a színpadra? (**Böröczky József**); Miért fűszeres a cserzegi fűszeres? (**Mezei László**); Euclidestől a Hősök teréig (**prof. Dr. Böröczky Károly**); A tetoválás művészete (**Böröczki Angelina**); Pattanj a nyeregbe (**Hegyi István**); Gyógyulásom története (**Decsi Diána**); Baleseti helyszínelés (**Böröczky Kálmán**, **Karancsi Péter**); A kosárfonás művészete (**Böröczki Ágnes**). Hangulatos intermezzóként **Böröczky Borbála** tolmácsolta a lelkes közönségnek **Böröczki Mihály** ismert költő verseit.

A műsorvezetők üdvözlik a zeneművészeket

Emlékezetes eset volt, amikor 2013-ban egy 90 éves csehországi rokon, **Siplova-Böröczky Ilonka** néni a győri összejövetelen találkozott életében először Kölnben élő testvérével, **Böröczky Sándorral**, aki szintén emiatt jött el a találkozóra.

Siplova-Böröczky Ilonka és testvére Böröczky Sándor

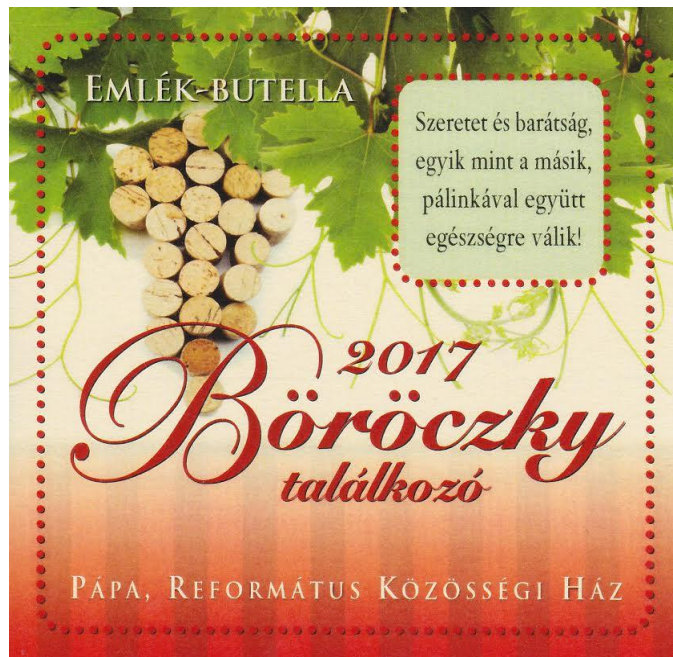
Mosolyogtató helyzet volt, ugyanis Ilonka néni csak a nevelőszüleitől tanult cseh nyelvet beszél, Sanyi bácsi meg azt nem érti, így csak révkomáromi unokaöccsük, **József** magyar-cseh tolmácsolási segítségével tudtak társalogni. A nagyszerű vidám eseményt nemcsak a rendezők illesztették be a műsorba, hanem a Szlovák Televízió is a helyszínen készített interjút a testvérekkel. (Az előzmények is figyelemre méltóak: Ilonka néni és fia, Ivo a Szlovák Televíziót kereste meg, mivel tudták, hogy annak van egy műsora, amely segít

megkeresni a régen nem látott rokonokat, barátokat. A TV a Révkomáromban élő két unokaöccsét **Böröczky Józsefet** és **Dominikot** találta meg név után, majd megtörtént az izgalmas felvétel, ahol Ilonka néni először találkozott rokonaival. Mivel Józsinak akkor már hosszabb kapcsolata volt Kölnben élő nagybátyjával, Böröczky Sándorral, Ilonka néni öccsével, innen már egyenes út vezetett a testvérek találkozásához. Erre Győrben került sor, a Böröczky családok találkozóján. Így került a Szlovák Televízió a képbe, hiszen döntő szerepük volt abban, hogy a testvérek életükben először találkoztak.)

Az ismertté vált sikeres Böröczky rokonok közül sokan már nincsenek az élők sorában, pl. a fentebb említett Böröczky Ede, akinek lótenyésztete és gazdaságának húsipari termékei messze földön híresek voltak.

Böröczky Géza vendéglős, üzleti vállalkozó sincs már az élők sorában, a Pápa belvárosában található Böröczky

domb nevű kis tér hirdeti a nevét. A téren álló vendéglője nem csak Pápán, de más kisalföldi és bakonyi környékbeli városokban is híres volt. **Böröczky Ferenc**, vagyis osztrák nevén **Franz Böröczky** az 1960-as években Ausztriában a Burgenlandi tartományi parlamentben lett képviselő, egyben Kittsee (Köpcsény) város polgármestere. A nemrég elhunytak közül is említünk néhányat: **Böröczky József (Pepi)** színművész parodista, a Mikroszkóp Színpad volt tagja, **Böröczky Kornél**, a Gemenci Erdő- és Vadgazdaság vadászati igazgatója, **Böröczky Gáborné Hány Erzsébet** pedagógus, aki nemrég magas állami kitüntetésben részesült, **Böröczky Zsolt**, a Kellerbau Gmbh kiváló mérnöke. Az élők közül is számosan országosan, sőt nemzetközileg ismert személyek lettek, ők is mind pápai kötődésűek, ott születtek vagy onnan indult nagyívű pályafutásuk.

A pápai belvárosi tér Böröczky Géza vendéglős nevét viseli

A találkozók rendezői tisztelettel gondolnak jeles elődeikre, minden találkozón megemlékeznek róluk és ezt hagyják örökül az ifjabb generációknak is:

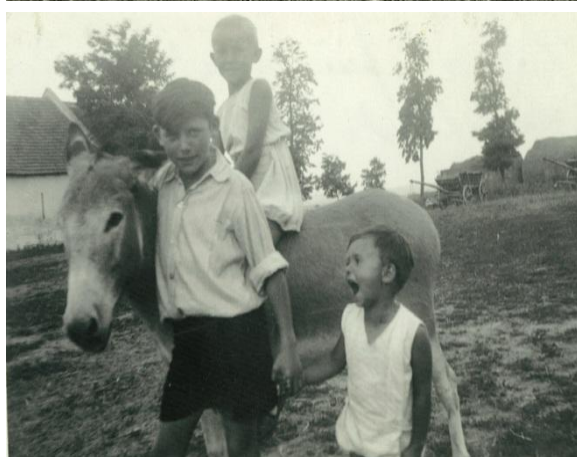

Böröczky-találkozók fényképtablói (Függelék)

Böröczky-találkozó Kisdém-pusztán, 1937.

Böröczky-találkozó Kisdémpusztán, 1939.

Böröczky találkozó Kisdém-pusztán, 1940.

Az első 20. századi Böröczky-találkozó, Tapolca, 2011.

Böröczky rokonok egy díszében, Pápa, 2012. május.

